

Het geheel is meer dan de som der delen

Herijking monumentenbeleid 2011-2018

Provincie Noord-Brabant
20 juli 2010

Inhoudsopgave

Samenvatting en leeswijzer	3
Trends en ontwikkelingen	3
Leeswijzer	4
Inleiding	5
Aanleiding	5
Trends en ontwikkelingen	6
Trend 1: Identiteit als product van schaalvergroting	6
Trend 2: Economische waarde van monumenten	6
Trend 3: Ruimtelijke kwaliteit	6
Ontwikkeling 1: Modernisering Monumentenbeleid (MoMo)	7
Ontwikkeling 2: Agenda van Brabant	8
Ontwikkeling 3: Structuurvisie Ruimtelijke Ordening (SVRO)	9
Ontwikkeling 4: De provincie als gebiedsregisseur	10
Herijking	11
Terug- en vooruitblik	11
Monumenten 1.1: herijking van de basisinfrastructuur	12
<i>Kosten en opbrengsten</i>	14
<i>Samenvatting 'Monumenten 1.1'</i>	14
Monumenten 2.0: ontwikkelingsgericht	14
<i>Kosten en opbrengsten</i>	15
<i>Samenvatting Monumenten 2.0</i>	15
Monumenten 3.0: omgevingsgericht	16
<i>Kosten en opbrengsten</i>	16
<i>Samenvatting Monumenten 3.0</i>	16
Bijlage 1 Monumenten en beleid in Noord-Brabant	17
Bijlage 2 Basisinfrastructuur Monumenten 2008–2011	22

Samenvatting en leeswijzer

Het monumentenbeleid van de provincie Noord-Brabant is aan herijking toe. Recente trends en ontwikkelingen in de monumentenzorg, de nieuwe Wet ruimtelijke ordening, de veranderende rol van het middenbestuur en gewijzigde financieel-economische omstandigheden nodigen daartoe uit. Deze herijking van provinciale rollen en opgaven ten aanzien van monumenten is in samenwerking met partners uit het veld tot stand gekomen.

Trends en ontwikkelingen

Het begrip ‘identiteit’ staat de laatste jaren volop in de schijnwerpers. In reactie op schaalvergroting en mondialisering komt steeds meer aandacht voor regionale en provinciale identiteit. Monumenten zijn belangrijke dragers van die identiteit. Zo zijn bijvoorbeeld kerktorens en fabrieksschoorstenen nog steeds beeldbepalende elementen in het Brabantse landschap. Het zijn de gebiedskenmerken van de Brabantse identiteit.

In de Agenda van Brabant wordt deze trend (“glocalisering”) onderkend en onderdeel gemaakt van het streven naar een industriële kennis- en innovatieregio. Daarin is menselijk kapitaal (kennis en knowhow) van groot belang en is fysiek kapitaal een doorslaggevende factor in de concurrentiestrijd tussen innovatieve regio’s. Het fysieke kapitaal bepaalt de aantrekkelijkheid van een regio. Hoe aantrekkelijker de regio is hoe meer kans dat men zich daar wil vestigen. De kenniseconomie stelt nieuwe (en hogere) eisen aan het fysieke milieu, de externe omgeving waarin kenniswerkers en bedrijven opereren. Dat betekent onder meer dat bedrijventerreinen, kantorenlocaties, woonlocaties en landschappen op een nieuwe manier moeten worden vormgegeven. Cultuurhistorie, waartoe wij ook de monumenten rekenen, kan een bijdrage leveren in het realiseren van kwaliteit in deze regio’s.

Een tweede trend die gesignaleerd wordt, is dat monumenten steeds meer gezien worden als een belangrijke economische factor. Voorheen was alleen aandacht voor de intrinsieke, culturele waarde van monumenten. Nu zoeken we meer en meer naar herbestemming van monumenten en (aantoonbare) waardecreatie en -vermeerdering door het behoud van monumentale panden. Deze omslag in het denken over monumenten is een van de verdiensten van het landelijke projectbureau Belvédère. De doelstelling van Belvédère is ‘behoud door ontwikkeling’.

Een derde trend is de interactie tussen cultuurhistorie (en monumenten) enerzijds en ruimtelijke ordening anderzijds. Monumenten en cultuurhistorische elementen in het landschap kunnen richting geven aan de ruimtelijke ordening. Op deze manier zijn monumenten niet alleen op zichzelf een verrijking van de omgeving en dienen ze ook als waardevolle inspiratiebron voor het vormgeven van toekomstige ontwikkelingen.

De belangrijkste landelijke ontwikkeling in het monumentenbeleid die momenteel plaatsvindt, is het rijksbeleid Modernisering Monumentenzorg (MoMo) en de aanstaande wijziging van de Monumentenwet. Hierin is voor provincies vooral een rol als gebiedsregisseur weggelegd. Deze ontwikkeling sluit aan bij de visie en ambitie van de Agenda van Brabant voor meer samenhang, meer focus en meer slagkracht in provinciaal handelen.

Naast deze maatschappelijke trends is het provinciale monumentenbeleid sterk in ontwikkeling. Zo heeft de provincie de laatste jaren forse geïnvesteerd in het wegwerken van de restauratieachterstanden in het Brabantse monumentenbestand. Proactief is gewerkt aan behoud van Brabants industrieel erfgoed. In de afgelopen bestuursperiodes is de rol van de provincie geleidelijk aan uitgegroeid van reactief naar proactief en ontwikkelingsgericht

Bouwstenen en denkrichtingen

Bovenstaande trends en ontwikkelingen hebben geleid tot de vraag hoe de provinciale rol in het monumentenbeleid vorm kan worden gegeven. Hierbij hebben we drie bouwstenen geselecteerd die gezamenlijk de bouwstenen van het monumentenbeleid zijn. De basisinfrastructuur zoals verwoord in de bouwsteen Monumenten 1.1 is een update van de huidige basisinfrastructuur. Deze infrastructuur is meer toegerust op de ontwikkeling om gebiedsgerichte monumentenzorg te ondersteunen.

Waar de volgende twee bouwstenen met name ingaan op ontwikkeling, richt deze bouwsteen zich op het in stand houden van de vier Brabantse topmonumenten. Instandhouding van overige monumenten wordt volledig losgelaten. Ten derde is in de basisinfrastructuur ruimschoots aandacht voor het beleefbaar maken van monumenten, onder meer door het (laten) vertellen van verhalen. Dit is de grootste omslag ten opzichte van de huidige situatie.

In de tweede bouwsteen, getiteld Monumenten 2.0, wordt invulling gegeven aan een tweede aspect van de kernrol 'gebiedsautoriteit', namelijk het ontwikkelen van monumenten. De belangrijkste opgave in het toekomstige monumentenbeleid is invulling geven aan de kernrol 'gebiedsautoriteit'. Dit veronderstelt bijvoorbeeld een goede regionale kennisinfrastructuur die de relatie kan leggen tussen object, bouwhistorie, cultuurlandschap, sociaal economische geschiedenis en de informatie uit archieven. Tussen het object en haar huidige omgeving, inclusief verbindingen met (nieuwe) economische bestemmingen en ruimtelijke opgaven.

In deze bouwsteen gebeurt dit vooral door andere partijen. De provincie ondersteunt hen hierin door middel van het continueren en uitbreiden van bestaande instrumenten.

De derde bouwsteen, Monumenten 3.0 geheten, is het meest vergaand. Hier krijgt de provincie bij gebiedsontwikkelingen de rol van ontwikkelaar van identiteitsversterkende monumenten van bovenlokale betekenis. Zo draagt zij bij aan het versterken van de regionale identiteit van en duurzame gebiedsontwikkeling in Noord-Brabant. In deze bouwsteen wordt voldaan aan beide ontwikkelopgaven zoals verwoord in de Agenda van Brabant voor de provinciale monumentenzorg, namelijk ontwikkelen (in plaats van behouden) en gebiedsgericht werken (in plaats van objectgericht).

Leeswijzer

Hoofdstuk 1 schetst de aanleiding voor het opstellen van deze herijking en de manier waarop deze tot stand is gekomen. Hoofdstuk 2 geeft inzicht in relevante trends en ontwikkelingen. Hoofdstuk 3 gaat in op denkrichtingen en bouwstenen voor het toekomstige provinciale monumentenbeleid. In bijlage 1 worden de ontwikkelingen in het monumentenbeleid van de provincie nader toegelicht en wordt een beknopte evaluatie van de afgelopen perioden omschreven. Bijlage 2 bevat een omschrijving van de huidige basisinfrastructuur.

Inleiding

Aanleiding

In september 2009 heeft de commissie Zorg, Welzijn en Cultuur gevraagd om een herijking van het provinciale monumentenbeleid en om een langetermijn beleidsvisie. Dit was naar aanleiding van de behandeling van de stand van zaken rondom de provinciale inspanningen voor het behoud van industrieel erfgoed (Subsidieregeling Impuls Restauratie Monumenten 2009). Nadat de provincie tweemaal een forse impuls heeft gegeven voor het wegwerken van de restauratieachterstanden bij rijksmonumenten is de tijd rijp om de blik te richten op de toekomst van deze monumenten. De achterstand is ingelopen en de provincie wil de monumenten een plek geven waarbij de identiteit van het object in haar omgeving wordt gerespecteerd en herkend. Het gevoel heerst dat de traditionele aanpak - het openstellen van een tijdelijke subsidieregeling – hiervoor niet voldoet.

Recente trends en ontwikkelingen in het kader van de modernisering van de monumentenzorg (MoMo), de nieuwe Wet ruimtelijke ordening, de veranderende rol van het middenbestuur en gewijzigde financieel-economische omstandigheden zijn van invloed op de ambities en de opgaven van de provincie. In deze context past een herijking van het monumentenbeleid waarin wordt teruggeblikt en vooruitgekeken.

De herijking behandelt het provinciale monumentenbeleid als onderdeel van het cultuurbeleid van de provincie en is gericht op de periode 2011 tot en met 2018, het jaar waarin Brabant mogelijk Culturele Hoofdstad van Europa is. Vanuit het veld is behoefte aan een visie op de langere termijn; de problematiek van grootschalige en tijdrovende restauratieprojecten vraagt daarom.

De herijking is gebaseerd op een terug- en vooruitblik (evaluatie) op het provinciale monumentenbeleid en relevante ontwikkelingen in de afgelopen bestuursperiodes. Daarbij zijn trends en ontwikkelingen geanalyseerd, waarbij gekeken is naar hun effecten op het monumentenbeleid.

De vernieuwde denkrichting in de herijking zijn:

1. Hoe kan de provincie haar rol als gebiedsregisseur inzetten voor het behoud van monumenten
2. Hoe kunnen monumenten een rol spelen bij het behouden van de Brabantse identiteit en ruimtelijke kwaliteit.

De analyse van ontwikkelingen op het terrein van monumentenbeleid en de eerste opzet voor een toekomstvisie zijn gedeeld met stakeholders uit het (Brabantse) monumentenveld. Betrokkenen zijn: de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, een vertegenwoordiger van de gemeentelijke overheid, het Nationaal Restauratiefonds, Boei (Nationale maatschappij tot Behoud, Ontwikkeling en Exploitatie van Industrieel erfgoed), de N.V. Monumenten Fonds Brabant, de Monumentenfederatie Noord-Brabant, de Task Force behoud kerkgebouwen, Erfgoed Brabant, het Monumentenhuis Brabant, de Monumentenwacht Noord-Brabant, het Bisdom 's-Hertogenbosch, Agro & Co en Brabants Heem. De kennis, deskundigheid en het enthousiasme van bovengenoemde partijen zijn van groot belang voor het realiseren van provinciale ambities. We zien hen als belangrijkste samenwerkingspartners in ons huidige en toekomstige beleid.

Trends en ontwikkelingen

Trend 1: Identiteit als product van schaalvergroting

Tegenover de trend tot schaalvergroting en mondialisering staat een groeiende aandacht voor regionale en provinciale identiteit. De regio Brabant heeft een herkenbare eigen historie en identiteit. De kwaliteit van de woon- en leefomgeving wordt onder andere bepaald door de waardering van cultuurhistorisch elementen. Deze vormen samen de regionale gebiedskenmerken en leveren een belangrijke bijdrage aan de identiteit. Zowel de bewoners als de bezoekers van de regio hechten waarde aan de identiteit, de geschiedenis en het karakter van stad en landschap. Identiteit is niet een statisch gegeven, maar dynamisch, altijd in ontwikkeling. Monumenten, stads- en dorpsgezichten en cultuurlandschappen zijn ‘gestolde’ producten van het verleden en belangrijke dragers van de Brabantse identiteit.

Trend 2: Economische waarde van monumenten

Lange tijd werden monumenten gezien alsof ze alleen een intrinsiek, culturele ‘waarde’ hadden. De laatste jaren worden monumenten meer en meer gewaardeerd als een economische factor van belang. Monumenten en de andere cultuurhistorische elementen blijken een aanjager voor de regionale economie te zijn: het kost niet alleen geld, maar levert geld op. Onder aanvoering van het inmiddels opgeheven projectbureau Belvédère zijn vele studies verricht naar de opbrengsten van de gerestaureerde van monumenten. Behalve een rechtstreekse economische impuls door restauratie en instandhouding wordt de omgeving van monumenten meer waard. Bij verkoop blijkt een particuliere monumentenbezitter de kosten van een restauratie er goed uit te halen. Een restauratie leidt tot een meer vitale omgeving. In een karakteristieke omgeving met eigen identiteit is het vaak aantrekkelijker wonen, werken of recreëren.

De waarde van monumenten is echter niet altijd direct te ‘verzilveren’. Daardoor is de overheid nog steeds de grootste financier van restauraties. Wanneer een monument geldstromen kan genereren, ontstaat perspectief voor het duurzame onderhoud en behoud ervan.

Trend 3: Ruimtelijke kwaliteit

Zoals hierboven is beschreven is een trend gaande dat eigen identiteit van een regio als een meerwaarde wordt beschouwd. Naast de trend dat het behoud van de eigen identiteit belangrijk is in een steeds groter wordende wereld is een herkenbare identiteit belangrijk voor de aantrekkingskracht van een gebied. Een aantrekkelijke, betekenisvolle en karakteristieke omgeving is een voorwaarde voor Brabanders om hier prettig te kunnen(blijven) wonen, werken en leven. Het is een cruciale factor in de concurrentiestrijd tussen innovatieve regio's.

Cultuur en culturele identiteit zijn vestigingsfactoren van belang. Deze factoren worden samengevat in het brede begrip “territorial capital”, waaronder niet alleen locatiefactoren, klimaat en natuurlijke hulpbronnen worden gerekend, maar ook cultuur, gewoonten, sociale omgang en ‘something in the air’. Het is belangrijk de endogene krachten van een gebied, waaronder de natuurlijke en culturele waarden, en de daarmee samenhangende innovatieve concurrentiekracht in samenhang te versterken.

Het soort investeringen dat nodig is om een regio verder te ontwikkelen in de kenniseconomie, hangt in toenemende mate af van het aanwezige “territorial capital” van Brabant. Een goed en inspirerend leef-, woon- en werkmilieu, een rijke historie en aantrekkelijke culturele en recreatieve voorzieningen, kunnen zorgen voor aantrekkingskracht op (buitenlands) talent. Juist Brabant met zijn combinatie van ‘best of both worlds’, het beste van twee werelden: stad en land in een rijk geschakeerd en kleurrijk mozaïek. Cultuurhistorie en monumentale panden zijn niet alleen op zichzelf een verrijking van dit

mozaïek, ze kunnen een waardevolle inspiratiebron voor de toekomst van Brabant als industriële kennis en innovatieregio zijn.

Cultuurhistorische waarden vormen een verrijking van het landschap. Maar zijn ook een waardevolle inspiratiebron voor de toekomst. Het Belvédèrebeleid heeft vanaf 1999 grote invloed gehad op de ontwikkelingen in de monumentenzorg. De cultuurhistorische identiteit is richtinggevend voor de toekomstige ruimtelijke inrichting van onze provincie. Dit geldt vooral voor monumenten en hun omgeving omdat deze cultuurhistorische kernmerken een bijdrage leveren aan de kwaliteit van een gebied. Dit gedachtegoed rondom ruimtelijke kwaliteit is breed opgepakt. Daarom streven overheden de laatste jaren steeds meer naar herbestemming van monumenten. Voorbeelden zijn de ontwikkeling van een cultuurcluster rond de Verkadefabriek in 's-Hertogenbosch, de herontwikkeling van industriegebied Strijp S in Eindhoven en de verdedigingswerken van de Nieuwe Hollandse Waterlinie en de Zuiderwaterlinie.

Ontwikkeling 1: Modernisering Monumentenbeleid (MoMo)

De Modernisering Monumentenbeleid (MoMo) creëert, geheel in lijn met het gedachtegoed van de commissie-Lodders, meer beleidsruimte voor decentrale overheden en de versterkte rol van de provincie als gebiedsregisseur. De doelstelling is het verbinden van het behoud van monumenten aan vernieuwing, ontwikkeling. De modernisering van de monumentenzorg stoelt op twee belangrijke visies op de omgang met monumenten: van objectgericht naar gebiedsgericht en van conserverend naar ontwikkelend. Deze visies leiden tot drie grote veranderingen:

- borging van de cultuurhistorie in de ruimtelijke ordening;
- krachtiger en eenvoudiger sectorale regelgeving;
- bevordering van herbestemming.

Voor de borging van cultuurhistorische belangen in de ruimtelijke ordening worden gemeenten verplicht in het bestemmingsplan rekening te houden met de cultuurhistorische waarden van een gebied. De beleidsmatige visie van Rijk, gemeenten en provincies wordt opgenomen in structuurvisies. Er komt een structuurvisie, die wordt afgestemd met provincies en gemeenten. In deze visie staat beschreven welke waarden het Rijk in een bestemmingsplan opgenomen wil hebben. Zo wordt het behoud van cultuurhistorische waarden geïntegreerd in het instrumentarium van de ruimtelijke ordening.

De krachtige en sectorale regelgeving moet helderheid verschaffen over welke overheidslaag verantwoordelijk is. Door hier duidelijkheid over te geven zal de regeldruk voor monumenten worden verlicht. Er komt krachtigere en eenvoudigere regelgeving voor burgers en eigenaren van monumenten. Burgers en maatschappelijke organisaties worden via de nieuwe monumentenwet meer betrokken bij de aanwijzing van monumenten en krijgen een rol bij het selecteren van nieuwe monumenten

In het kort zijn de verantwoordelijkheden als volgt verdeeld. Het Rijk is verantwoordelijk voor het monumentenstelsel in het algemeen, voor de rijksmonumenten in het bijzonder en voor een adequate kennisinfrastructuur via de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed.

De provincies hebben en houden een regierol voor de gebiedsgerichte monumentenzorg. De provincie is verantwoordelijk voor de provinciale steunfuncties monumentenzorg en archeologie en voor de provinciale monumentenwacht. Daarnaast verzorgt de provincie het regionale Restauratie Opleidings Project.

Gemeenten zijn verantwoordelijk voor monumentenzorg op gemeentelijk niveau en voor de directe uitvoering van de monumentenwet

Een nieuwe bestemming voor een monument kan (mogelijkheden tot) het behoud van het monument vergroten. Gezien de (aanstaande) leegstand van kerken, scholen, boerderijen en industriële complexen ligt hier een grote opgave. Het beleid van het Rijk richt zich op het tegen verloedering beschermen van monumenten in de planperiode van leegstand naar een nieuwe functie. Dat geeft tijd

om plannen te ontwikkelen en financiers te vinden. Hiervoor worden een ‘wind- en waterdichtregeling’ en een kennisprogramma herbestemming opgesteld.

Tenslotte zal het rijk vorm gaan geven aan nieuw financieringssysteem met betrekking tot de restauratie van monumenten. Vanaf 2011 komt een structureel budget voor restauratie. Het Rijk wil samen met provincies beoordelen welke projecten in een gebied van vitaal belang zijn, in welk meerjarenperspectief de restauraties geplaatst moeten worden en welke andere overheden willen participeren in de financiering. Projecten die door gemeenten of provincies worden voorgedragen komen in aanmerking voor rijkssubsidie.

Voor de provincie houden de veranderingen het volgende in:

- het verplicht opstellen van een structuurvisie (nieuwe Wet ruimtelijke ordening);
- de adviesverplichting van het college van Gedeputeerde Staten over wijzigen van monumenten buiten de bebouwde kom wordt omgezet in een adviesbevoegdheid. Dat betekent dat ons college kan aangeven in welke gevallen zij nog advies wil afgeven bij restauratieplannen van rijksmonumenten (bijvoorbeeld bij ingrijpende wijzigingen, sloop of herbestemming);
- provinciale inbreng in de verdeling van rijksmiddelen voor het structureel gebiedsgericht restauratiebudget;
- inzicht in het provinciaal bestand aan erfgoed via de erfgoedbalans;

Provincies krijgen minder taken, maar meer specifiekere. De volgende taken zijn vervallen:

- geen adviestaak meer in bij het aanwijzen van beschermde stads- en dorpsgezichten;
- geen adviestaak meer voor het wijzigen van monumenten binnen de bebouwde kom;

Volgens planning zal de wetgeving begin 2011 in werking moeten treden. Dit betekent voor het provinciale monumentenbeleid dat sommige taken al opgepakt zijn (opstellen provinciale structuurvisie, vaststelling Cultuurhistorische Waardenkaart en invulling geven aan de advisering in buitengebied). De gebiedsgerichte restauratiebudgetten kunnen pas na invoering opgepakt worden.

De definitieve vaststelling van de nieuwe Monumentenwet door de Tweede Kamer zal naar alle verwachtingen op korte termijn plaatsvinden (de wet is niet controversieel verklaard).

Ontwikkeling 2: Agenda van Brabant

De omstandigheden en opgaven voor Brabant zijn in korte tijd flink veranderd. De provincie staat voor een dubbele opgave: de provincie moet haar profiel versterken met een duidelijke agenda. Deze focus moet ook ruimte creëren voor noodzakelijke bezuinigingen.

Ontwikkelingen en beslissingen nú zijn cruciaal voor het succes van de regio in de toekomst. De Agenda van Brabant is gericht op het behoud van duurzame welvaart en welzijn in veranderde omstandigheden. Voor de provincie als middenbestuur leidt dat tot nieuwe rollen, positie en taken.

Brabant presteert op Europees niveau bovengemiddeld in de maak- industrie en high tech-industrie. Traditie en technologie worden slim gecombineerd. Hoofddoelstelling van de Agenda van Brabant is tot de Europese top van kennis- en innovatieregio's te blijven behoren. Vanuit die ambitie concentreert de provincie zich op het versterken van het bijzondere vestigings- en leefklimaat van Brabant.

Dit doet de provincie primair vanuit de kerndomeinen ruimte en economie. De twee “benen” waarop de provincie stevig staat. Als gebiedsautoriteit wil de wil de provincie de ruimtelijk-economische infrastructuur aan de sociaal culturele verbinden. Tot de provinciale kerndomeinen en kerntaken behoren immers niet alleen ruimtelijke ontwikkeling en inrichting, regionaal economisch beleid en cultuur. Het beleidsveld cultuur omvat cultuurhistorie, waarbij de zorg voor monumenten een belangrijke pijler is. Vanuit de historische en ruimtelijke ontwikkeling en inrichting ligt hier een directe relatie met de Brabantse identiteit.

De visie en ambitie van de Agenda van Brabant geeft richting aan een aantal inhoudelijke 'bewegingen'. Bij de invulling van de kernrol 'gebiedsautoriteit' staat de beweging 'van sectoraal naar geïntegreerd sturen' centraal. Vanuit die optiek moet provinciale monumentenzorg gaan bijdragen aan een duurzame gebiedsontwikkeling, zoals onder meer beoogd met de nieuwe Wro. Hieraan is een inhoudelijke ontwikkelopgave verbonden:

- Van 'objectgericht' naar 'gebiedsgericht' (meer samenhang tussen ruimtelijke ontwikkeling en monumenten)
- Van 'conserverend' naar 'ontwikkeland' (behoud door ontwikkeling) wil de provincie de ruimtelijk-economische infrastructuur aan het sociaal-culturele weefsel verbinden. Tot de provinciale kerndomeinen en kerntaken behoren immers niet alleen ruimtelijke ontwikkeling en inrichting en regionaal economisch beleid en cultuur.

De drie kernrollen zijn van betekenis in het (nieuwe) monumentenbeleid. De Agenda van Brabant sluit goed aan bij de invulling van het gedachtegoed van de Modernisering Monumentenzorg.

Agenda van Brabant: kernrollen provincie en vertaling naar monumentenbeleid

1. Gebiedsautoriteit: de provincie is verantwoordelijk voor de ontwikkeling van de regio Brabant (als geheel of een deel daarvan), denk hierbij aan gebiedsgerichte monumentenzorg en gebiedsgerichte ontwikkeling van monumenten.
2. Opdrachtgever voor de uitvoering: de provincie is verantwoordelijk voor de uitvoering van haar wettelijke taken en voor de uitvoering van bovenlokale opgaven. Bijvoorbeeld zoals uitgevoerd wordt door het Monumentenhuis Brabant.
3. Systeemtoezichthouder en kwaliteitsbewaker: naast een adequate uitvoering van haar wettelijke toezichtstaken voelt de provincie zich in algemene zin verantwoordelijk voor een goed functionerende Brabantse samenleving. Bijvoorbeeld inspectie van monumenten door de Monumentenwacht of de Cultuurhistorische Waardenkaart Noord-Brabant.

Ontwikkeling 3: Structuurvisie Ruimtelijke Ordening (SVRO)

De Structuurvisie Ruimtelijke Ordening die Provinciale Staten in het najaar vaststelt, geeft de hoofdlijnen weer van het provinciale beleid tot 2025. In de structuurvisie zijn conform de Wet ruimtelijke ordening het provinciale belang en de uitvoering daarvan opgenomen. Dit is kaderstellend voor de provincie. De Verordening Ruimte is één van de uitvoeringsinstrumenten van de provincie, waarbij de kaderstellende elementen zijn vertaald in regels die van toepassing zijn op bestemmingsplannen. Aangegeven is dat dé grote uitdaging voor de provincie Noord-Brabant is om het (hoog)stedelijk gebied verder te ontwikkelen tot een krachtig netwerk en tegelijkertijd de groene en blauwe waarden van Noord-Brabant te versterken (mozaïkmodel).

Wat betreft de cultuurhistorie wordt in de structuurvisie voorgesteld om cultuurhistorische waarden die van provinciaal belang zijn te beschermen. De instructieregels in de verordening beschermen deze elementen tegen ingrepen die hiermee strijdig zijn. Het betreft de nader aangeduide en omschreven historische vlakken in de 21 cultuurhistorische landschappen. Deze waarden zijn van bovenlokaal belang en zijn opgenomen in de ontwerp Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW) (GS maart 2010). De huidige CHW dient als vertrekpunt voor het vaststellen van het provinciaal belang voor de cultuurhistorie. Elk element op de CHW-kaart is voorzien van een toelichtende beschrijving van de waarden door middel van het benomen van de kernmerken en het gebruiken van foto's. De kaart

functioneert als het provinciale kader voor verankering van cultuurhistorische waarden in het ruimtelijke beleid. Daarnaast is de kaart een inspiratiebron voor ruimtelijke ontwerpers en beleidsmakers, en een informatiebron voor het grote publiek.

In de Verordening Ruimte is een vrijstellingsmogelijkheid voor ruimere gebruiksmogelijkheden opgenomen. Dit is opgenomen om de gebiedseconomie te stimuleren en te voorkomen dat grootschalige complexen met een hoge waarde en een unieke ligging, die hun oorspronkelijke functie hebben verloren en zijn vrijgekomen, verdwijnen. Denk aan industriële complexen, kloosters en landgoederen. Door de vrijstellingsmogelijkheid is het vinden van een passende functie of herbestemming makkelijker, waardoor dergelijke beeldbepalende complexen behouden en ontwikkeld kunnen worden.

Ontwikkeling 4: De provincie als gebiedsregisseur

In het bestuursakkoord Rijk-Provincies 2009-2011 is het toekomstige profiel voor de provincie als middenbestuur opgenomen. Het advies van de commissie-Lodders is hierin leidend geweest. Vastgelegd is dat provincies verantwoordelijk zijn voor het regionale omgevingsbeleid. Daaronder valt gebiedsgericht monumentenbeleid. Dat raakt aan de ruimtelijke ordening, het landschap en de ruimtelijke kwaliteit. De provincie is als het ware een regisseur van de omgeving. Dit uitgangspunt is van toepassing op de ruimtelijk-economische taken met een bovenlokaal of bovenregionaal karakter.

De provincie maakt een integrale afweging tussen rijksdoelen en eigen doelen door de verschillende belangen aan elkaar te verbinden en deze af te wegen. Deze afweging speelt zich op het bovenlokale niveau af. De visie hierop is vastgelegd in een provinciale structuurvisie. Ontwikkelingen op het lokale schaalniveau kan de provincie stimuleren, aanjagen en faciliteren. Bij gemeenteoverstijgende ontwikkelingen kan de provincie (mee) investeren in gebiedsontwikkeling. Volgens de commissie-Lodders zijn sectoroverstijgende programma's en collegiaal bestuur daarbij belangrijke voorwaarden. Deze ontwikkeling komt duidelijk terug in de visie van het Rijk op de provinciale rol in de Modernisering Monumentenbeleid.

Herijking

Terug- en vooruitblik

Het provinciale monumentenbeleid heeft zich de afgelopen tijd ontwikkeld tot een integraal beleidsonderwerp. Monumenten dragen bij aan de identiteit van Brabant. Monumenten in hun context dragen bij aan de ruimtelijke kwaliteit van Brabant. In bijlage 2 is te lezen hoe het beleid zich heeft ontwikkeld van reactief naar proactief. Hierin zijn de ervaringen uit de afgelopen bestuurperiodes opgenomen (evaluatie).

In het rijksbeleid Modernisering Monumentenbeleid en de (nog vast te stellen) nieuwe monumentenwet krijgt de provinciale rol voor het buitengebied vorm. Op provinciaal niveau komt deze rol terug in instrumenten als de Structuurvisie Ruimtelijke Ordening en de provinciale belangen op het gebied van cultuurhistorie zoals vastgelegd in de geactualiseerde Cultuurhistorische Waardenkaart. Het toekomstige cultuurhistorische beleid zal gericht zijn op het behoud van de regionale identiteit en een bijdrage te leveren aan de duurzame gebiedsontwikkeling in Noord-Brabant. Daarbij gaat de herbestemming van en de waardecreatie door monumentale objecten een rol spelen. Monumenten komen als belangrijke pijler terug in de Agenda van Brabant. Voor de toekomst betekent dit dat de provinciale rol beperkter en specifiek is. Integraal samen werken met andere beleidsdirecties en andere overheden wordt steeds belangrijker.

In *Schatbewaarders van Brabant*, de erfgoednota 2008-2011, is de basis gelegd voor de drie pijlers van het erfgoedbeleid, namelijk bewaren, beleven en ontwikkelen. Hieraan kunnen we nog een pijler toevoegen: *informer*. Zonder deze pijler kunnen de overige drie pijlers niet optimaal functioneren. Een toelichting op de vier pijlers.

Bewaren

De provincie zet in op duurzame instandhouding van de cultuurhistorische waarden van bovenlokaal belang die zijn opgenomen op de Cultuurhistorische Waardenkaart. Daarbij streeft zij naar integraal beleid en werkt zij samen met andere provinciale directies, Rijk en gemeenten.

Beleven

De provincie vertelt en presenteert de historie van Brabant, bevordert de beleving van het Brabants erfgoed en verbindt het verleden aan het heden als inspiratiebron voor onze toekomst.

Ontwikkelen

Naast instandhouding zet de provincie in op het actief (her)ontwikkelen van monumenten. De provincie kan bij deze herontwikkeling twee rollen aannemen. Ze treedt op als partner ter versterking van initiatieven van andere partijen, of als initiatiefnemer/ontwikkelaar. Bij een rol als partner is bereidheid bij andere partijen, zowel publiek als privaat, om te investeren in monumenten en als trekker te fungeren. De provincie is bij de keuze van de projecten niet sturend, maar afhankelijk van andere partijen die mede investeren. In de rol van initiatiefnemer/ontwikkelaar neemt de provincie zelf het voortouw en speelt zij in op actuele ontwikkelingen. Bijvoorbeeld bij projecten waar andere investeerders of ontwikkelaars niet tijdig opstaan.

Informer

In de herijking van het beleid is naar voren gekomen dat een belangrijke pijler nog aan dit fundament voor het cultuurhistorische beleid moet worden toegevoegd: informeren.

De provincie informeert en adviseert gemeenten over de beleidskaders en regelgeving en bevordert kennis en deskundigheid bij gemeenten, monumenteigenaren, heemkundekringen en monumentenorganisaties via de zogenoemde basisinfrastructuur.¹

¹ zie ook bijlage 1

Deze vier pijlers voor het erfgoedbeleid zijn belangrijk voor het behoud van het monumentale bestand in Brabant. De uitvoering van de pijler en de rol de provincie worden hieronder toegelicht. In het toekomstige beleid zien wij een aantal ontwikkelrichtingen. De belangrijkste, die ook in de Agenda van Brabant terugkomt, is ‘van sectoraal naar geïntegreerd sturen’. Deze wordt vormgegeven in de kernrol ‘gebiedsautoriteit’

Monumenten 1.1: herijking van de basisinfrastructuur

In de huidige basisinfrastructuur binnen het erfgoedbeleid is de ontwikkeling van objectgericht monumentenzorg naar gebiedsgericht denken reeds zichtbaar. Echter op een aantal punten wordt voorgesteld de provinciale basisinfrastructuur aan te scherpen. De basisinfrastructuur wordt toegerust om daadwerkelijk de ondersteunende rol te kunnen vullen. Van een basisinfrastructuur 1.0, ontwikkelen we door naar basisinfrastructuur 1.1, een update als het ware. Vandaar dat we aan deze denkrichting de naam ‘Monumenten 1.1’ geven. Om ‘van sectoraal naar geïntegreerd sturen’ te komen moet de provinciale monumentenzorg gaan bijdragen aan een duurzame gebiedsontwikkeling. Daaraan zijn twee ontwikkelopgaven gekoppeld.

Van objectgericht naar gebiedsgericht

Dit veronderstelt bijvoorbeeld een goede regionale kennisinfrastructuur die de combinatie kan leggen tussen object, bouwhistorie, cultuurlandschap, sociaal economische geschiedenis en de informatie uit archieven. Tussen het object en haar huidige omgeving, inclusief verbindingen met (nieuwe) economische bestemmingen en ruimtelijke opgaven. Met de basisinfrastructuur zorgt de provincie voor een goed functionerende stelsel van instellingen op het terrein van monumentenzorg. In de basisinfrastructuur is een belangrijke rol weggelegd voor de informerende, signalerende rol en de aanjaagfunctie op het gebied van beleving.

Van ‘conserverend’ naar ‘ontwikkeland’ Restauratie en instandhouding van monumenten berusten conform deze denkrichting goeddeels bij Rijk en gemeenten. De provincie neemt slechts een zeer beperkte rol op zich in het behoud van monumenten, namelijk de vier Brabantse Topmonumenten. Daarbij gaat de financiële ondersteuning van deze vier topmonumenten nadrukkelijk gepaard met het ontwikkelen van de maatschappelijke rol van deze monumenten.

De basisinfrastructuur ‘Monumenten 1.1’ wordt hieronder uitgebreid toegelicht, onderverdeeld naar de verschillende pijlers.

Informeren, signaleren, agenderen

In deze pijler spelen Monumentenhuis Brabant, Monumentenwacht Noord-Brabant en Erfgoed Brabant een belangrijke rol. Deze instellingen vervullen taken op het terrein van inspecteren, inventariseren en informeren van en over monumenten. De Monumentenwacht maakt sinds 2009 een jaarlijkse monitor van de onderhoudstoestand van de monumenten. Zij doet dit voor het Rijk. Deze gegevens geven de provincie een onmisbaar inzicht in de effecten van het inlopen van de restauratieachterstand. De financiering van deze instellingen is van rijkswege sinds jaren omgezet in een niet geoormerkte bijdrage aan het provinciefonds.

De provincie is en blijft verantwoordelijk voor het ondersteunen en het in stand houden van deze basisinfrastructuur op het terrein van de monumentenzorg en het erfgoed in bredere zin.

De doelstelling om te komen tot een gebiedgericht erfgoedbeleid veronderstelt een goede regionale kennisinfrastructuur die de combinatie kan leggen tussen object, bouwhistorie, cultuurlandschap, sociaal economische geschiedenis en de informatie uit archieven. De regionale provinciale erfgoed instellingen staan bovendien het dichtst bij de burger en zijn daarmee belangrijk voor draagvlak voor de monumenten, terwijl ze toch de schaal en de professionaliteit kunnen ontwikkelen die nodig is.

De afgelopen jaren is al voorgesorteerd op deze ontwikkeling. In de opdrachtverlening aan de steuninstellingen in de basisinfrastructuur zal nog scherper gestuurd worden op de informerende, signalerende en agenderende rol van deze instellingen.

Bewaren

Met betrekking tot het bewaren van monumenten gaat de provincie haar rol sterk veranderen. De provincie ziet slechts een rol weggelegd bij het in stand houden van de vier Brabantse topmonumenten. De provincie gaat ervan uit dat de verantwoordelijkheid voor het behouden van rijks- en gemeentelijke monumenten bij die corresponderende overheidslagen hoort.

Rijksmonumenten

Het Rijk is zich bewust van de bestaande restauratieachterstand onder rijksmonumenten. Deze wordt geleidelijk aan ingelopen. Doelstelling is een werkvoorraad van 10% te hebben. In de afgelopen periode is het budget voor de onderhoudsintensieve kerkgebouwen in het BRIM (Besluit rijkssubsidie instandhouding monumenten) aanmerkelijk verruimd. Desondanks bestaat in onze provincie nog een aanzienlijke achterstand. Het Rijk heeft aangegeven vanaf 2011 weer een structureel budget voor restauraties in te stellen. De provincie zal in de voorstellen van de nieuwe wet vanaf 2011 een regierol krijgen in het verdelen van de beschikbare rijksmiddelen over de Brabantse projecten.

Gemeentelijke monumenten

Voor gemeentelijke monumenten zijn de budgetten beperkt. In de afgelopen periode zijn veel van deze monumenten met provinciale subsidie gerestaureerd. Of hebben de eigenaren gebruik gemaakt van een lening via het Cultuurfonds voor Monumenten Noord-Brabant. Dit laatste is een revolverend fonds met een laagrentende leningen voor monumenteigenaren. Het gaat om hypothecaire leningen met een looptijd van 30 jaar. De omvang van dit fonds is op dit moment € 2,8 miljoen, waarvan de helft door de provincie is ingebracht. Dit fonds dient weer revolverend gemaakt te worden waarbij de provincie eenmalig een bijdrage zou kunnen leveren.

Brabantse topmonumenten

Deze Brabantse monumenten zijn stuk voor stuk iconen van provinciaal belang. Het zijn sterke dragers van de Brabantse identiteit. Dit betreft de Sint-Jan in 's-Hertogenbosch, de Grote Kerk in Breda, het Markiezenhof in Bergen op Zoom en kasteel Heeswijk. Vandaar dat de provincie haar bijdrage blijft leveren aan het in stand houden van deze monumenten. Echter, ten opzichte van de huidige situatie wordt de provinciale rol aangescherpt. Er *moet* sprake zijn van cofinanciering door de gemeente of derden. Onderzocht zal worden welke rol er gespeeld kan worden bij het laten opstellen van gezamenlijke onderhouds- en restauratieplannen met als doel om een synergetisch effect te behalen.

Cultuurfonds voor Monumenten Noord-Brabant

Het Cultuurfonds voor Monumenten Noord-Brabant is momenteel uitgeput. Een oplossing is het fonds aan te vullen met de tijdelijke middelen voor de kredietcrisismaatregelen. Dit wordt momenteel uitgewerkt. Om het fonds structureel revolverend te maken zijn aanvullende middelen van € 4 tot 5 miljoen nodig. Om de revolverende werking van dit fonds te optimaliseren, zou de tijdelijke aanvulling structureel gemaakt moeten worden.

Beleven

Voor de instandhouding van het monument is van belang het verhaal achter het monument te vertellen. Hierdoor gaat het monument leven. Juist nu de afgelopen jaren veel in erfgoed geïnvesteerd is, is het interessant de bijbehorende verhalen in leven te houden of tot leven te wekken. (Steun) instellingen spelen een belangrijke rol in het bereiken van de doelstellingen rondom beleving. Een belangrijke rol zien wij weggelegd voor Erfgoed Brabant, de leerstoel Cultuur in Brabant, Monumentenfederatie Noord-Brabant en Brabants Heem.

Het programma Schatten van Brabant heeft een directe link met het verleden. In dit programma willen wij de belevingswaarde van erfgoed vergroten. De provincie wil de uitvoering van Schatten van Brabant en Verhalen van Brabant onderbrengen bij Erfgoed Brabant. Daardoor is een rechtstreekser contact met het veld, zijn de lijnen korter en kan de link met beleving en educatie verder versterkt worden.

De provincie streeft naar verdere samenwerking tussen de vrijwilligers van de heemkundekringen, de Monumentenfederatie Noord-Brabant en de Brabantse commissie van de landelijk opererende Bond Heemschut. Wij gaan ervan uit dat de stichting Brabants Heem in de toekomst door Erfgoed Brabant wordt ondersteund. Coördinatie van de inzet van vrijwilligers door Erfgoed Brabant is een belangrijk middel bij de versterking van hun inzet voor behoud en beleving van erfgoed.

Met betrekking tot de Brabantse topmonumenten stellen wij voor het belevingsaspect (nog) meer te gaan bevorderen. Gedacht kan worden aan een (gezamenlijk) communicatieplan komen, met daarin acties die de zichtbaarheid en de beleving bevorderen, om de maatschappelijke betekenis van de gebouwen te garanderen en te versterken.

Kosten en opbrengsten

De basisinfrastructuur past binnen het financiële kader (structurele middelen) met uitzondering van het voorzetten van de projecten Schatten van Brabant en Verhalen van Brabant. en revolverend maken het cultuurfonds voor Monumenten. De projecten zijn tijdelijk en voor voortzetting door Erfgoed Brabant zijn geen middelen beschikbaar. Het cultuurfonds voor monumenten is op dit moment uitgeput en zal moeten worden aangevuld zodat dit revolverend wordt. Het fonds is ondergebracht bij het Nationaal restauratiefonds. Geschat wordt dat in totaal voor de projecten € 1,8 mln en voor het fonds ongeveer € 5 mln nodig zal zijn.

Samenvatting 'Monumenten 1.1'

- De provincie Noord-Brabant investeert in het behoud van de (reeds benoemde) vier Brabantse topmonumenten Sint Jan 's Hertogenbosch, Grote Kerk Breda, Markiezenhof Bergen op Zoom en Kasteel Heeswijk;
- De provinciale steuninstellingen monumentenzorg Monumentenhuis, Monumentenwacht en Erfgoed Brabant hebben en houden een belangrijke agenderende, signalerende en informerende rol;
- Het cultuurfonds voor monumenten wordt revolverend gemaakt voor de toekomst
- De belevingscomponent wordt verder ontwikkeld en uitgevoerd door de provinciale

Monumenten 2.0: ontwikkelingsgericht

De tweede denkrichting, gaat uit van het ontwikkelen en (her) bestemmen van monumentale objecten. Deze denkrichting is aanvullend op de hierboven geschetste basisinfrastructuur. Waar in Monumenten 1.1 slechts wordt aangegeven op welk terrein de provincie nog een (beperkte) rol speelt in het conserveren van monumenten, richt deze denkrichting zich op het *ontwikkelen* van monumenten. Deze denkrichting gaat ervan uit dat de provincie stimuleert dat wordt geïnvesteerd in het ontwikkelen en (her)bestemmen van monumentale objecten. Hoewel deze denkrichting niet helemaal nieuw is in het monumentenveld, vereist het een heel nieuwe houding. Vandaar dat wij deze bouwsteen *Monumenten 2.0* hebben genoemd, als het ware een nieuw 'systeem' in de monumentenzorg. In dit nieuwe 'systeem' richt de provinciale rol zich met name op samenwerken en andere verhoudingen met partners en stakeholders. Bijvoorbeeld met woningcorporaties. De provincie is in deze bouwsteen zelf geen trekker van het proces maar stimuleert anderen monumentale panden te ontwikkelen.

Belangrijk in deze denkrichting en in de volgende (Monumenten 3.0) is, dat de provincie pas investeert als daadwerkelijk kansen liggen. Niet alle monumenten komen in aanmerking voor (mede)

ontwikkeling met provinciaal geld. De criteria voor selectie zijn samen met het veld ontwikkeld met als doel te komen tot duurzame investeringsvoorstellen.

In alle gevallen waarin de provincie (mede) investeert, is ten minste sprake van:

- waardecreatie;
- een bijdrage aan/versterking van de Brabantse identiteit;
- een bijdrage aan Brabant Culturele Hoofdstad 2018 en/of;
- aan het versterken van de doelstellingen van de Structuurvisie en/of Cultuurhistorische Waardenkaart;
- een bovenlokaal belang;
- breed draagvlak voor behoud het monument.

Bij deze ontwikkelingsrichting zien wij kansen voor de voortzetting en uitbouw van bestaande instrumenten, te weten het Monumenten Fonds Brabant NV deze nieuw denkrichting is *ontwikkelingsgericht* en gericht op *investeren* (in plaats van subsidiëren).

N.V. Monumenten Fonds Brabant

Het ontwikkelen van monumentale panden gebeurt met provinciale middelen door het N.V. Monumenten Fonds Brabant. Dat dit een succes is, blijkt uit het feit dat de panden van het fonds inmiddels meer dan € 10 miljoen waard zijn. Het fonds houdt de projecten in eigendom en streeft op de langere termijn naar een samenhangende collectie van rendabele monumenten die representatief zijn voor onze provincie.

De aan het N.V. Monumenten Fonds verleende achtergestelde converteerbare lening van € 4 miljoen is tot dusver niet omgezet in aandelen. Door omzetting van deze lening in aandelen (geheel of gedeeltelijk) krijgt de provincie via een commissariaat de gelegenheid invloed uit te oefenen op het beleid van de N.V. Monumenten Fonds. De provincie heeft tot dusver van deze sturingsmogelijkheid afgezien. In het kader van een actief ontwikkelingsbeleid is het aan te bevelen deze actieve rol op te pakken en deze met het bestuur van het fonds invulling te geven.

Voor het N.V. Monumenten Fonds levert dit als voordeel op dat het jaarlijks aan de provincie te betalen rentebedrag vervalt. De provincie ontvangt als aandeelhouder nog rendement op het aandeel. Daarnaast kan de provincie (via de criteria) sturing blijven geven aan het behoud van beeldbepalende monumentale projecten.

Behalve het N.V. Monumenten Fonds Brabant zijn andere partijen die het ontwikkelen van rendabele monumenten op zich kunnen nemen. Bijvoorbeeld BOEI of woningbouwcorporaties die woningbouw en zorglocaties realiseren in monumentale panden. Tot slot is denkbaar dat het N.V. Monumenten Fonds Brabant in complexen investeert die zij na ontwikkeling doorverkoopt om zo weer in andere objecten te kunnen investeren.

Kosten en opbrengsten

Invulling geven aan bovenstaande rol als participant in ontwikkeling, heeft als maatschappelijk effect allereerst dat onrendabele Brabantse monumenten worden ontwikkeld tot rendabele panden.

Bovendien geeft de provincie op deze manier 'het goede voorbeeld' aan andere marktpartijen en hoopt zij deze partijen hiermee te inspireren en te stimuleren in ontwikkeling van erfgoed te investeren.

Zowel de kosten als de opbrengsten van dit scenario hangen af van de nadere uitwerking en het daarin gevolgde ambitieniveau.

Samenvatting Monumenten 2.0

- Provincie Noord-Brabant ondersteunt de ontwikkeling van identiteitsversterkende, monumenten van bovenlokale betekenis tot rendabele panden door het aandeelhouderschap van de N.V. Monumenten Fonds Brabant

Monumenten 3.0: omgevingsgericht

De derde denkrichting is de meest vergaande denkrichting. Hierin wordt aansluiting gezocht bij de ontwikkelopgaven die in de Agenda van Brabant aan het provinciale monumentenbeleid worden gesteld. Zo gaat het net als in Monumenten 2.0 niet slechts om het behouden van monumenten, maar om het ontwikkelen ervan.

Aanvullend op de vorige bouwsteen kan de provincie een proactieve rol spelen bij het herontwikkelen van monumenten die bijdragen aan de identiteit van Brabant en hierdoor deze identiteit versterken. Het gaat niet alleen om het monumentale object maar vooral de omgeving waarin deze objecten zich bevinden.

Het gaat bij *gebiedsgerichte investeringen* in grote complexen, die van eminent belang zijn voor de versterking van de identiteit van Brabant. Het zijn unieke gebieden met vaak eenmalige ontwikkeltrajecten. Denk aan grote industriële complexen zoals de spoorzone in Tilburg, de kanaalzone in Helmond, Strijp-S in Eindhoven, de Koninklijke Verenigde Leder in Oisterwijk en het CHV-complex in Veghel, aan omvangrijke religieuze complexen (kloosters) en aan militaire structuren als de Nieuwe Hollandse Waterlinie en de Zuiderwaterlinie.

Bij deze grootschalige projecten is vanuit verschillende beleidsvelden een rol voor de provincie weggelegd. Projecten als deze raken en omvatten het ruimtelijke traject, handhaving, ecologie of logistiek en vragen een integrale aanpak. Vaak zijn meer scenario's mogelijk en is behoud van de monumentale objecten in een dergelijk gebied het uitgangspunt omdat hierdoor de identiteit, de eigenheid en het karakter van het gebied worden versterkt. Door behoud van de samenhang van de historische gebiedskenmerken kan een forse impuls worden gegeven aan de kwaliteit van het gebied. Wanneer de provincie haar nek uitsteekt en wil investeren in de eventuele onrendabele top van dergelijke gebiedsgerichte ontwikkelingen, kan in Brabant behoud van erfgoed samengaan met uitdagende ruimtelijke en economische ontwikkelingen.

In deze integrale processen staat 'behoud van het erfgoed' in dienst van de gebiedsopgave. Dit houdt in dat het misschien niet altijd mogelijk is het erfgoed integraal te behouden maar dat altijd gekeken zal worden naar een ontwikkelingsmogelijkheid waarbij het historische erfgoed tot zijn recht komt. Behoud door ontwikkeling noemen we dat. In overleg met de partners betekent dit intern en extern zoeken naar oplossingen. Dit is uiteraard afhankelijk van het gewenste toekomstige karakter van het gebied en de financiële mogelijkheden.

Het *maatschappelijke effect* is dat niet alleen rendabele monumenten voor toekomstige generaties behouden blijven, maar dat monumenten, waarbij behoud niet direct tot rendabele geldstromen leidt, een plek krijgen in gebiedsgerichte ontwikkelingen. De Brabantse identiteit van deze vaak grote historische complexen zal herkenbaar blijven en worden meegenomen in een op maat gesneden ontwikkeling. Zodat deze historische complexen voldoende toekomstwaarde hebben. Op deze manier wordt een bijdrage geleverd aan duurzame gebiedsgerichte ontwikkeling in Brabant.

Kosten en opbrengsten

Zowel de kosten als de opbrengsten van deze denkrichting hangen af van de nadere uitwerking en het daarin gevolgde ambitieniveau.

Samenvatting Monumenten 3.0

- Provincie Noord-Brabant richt zich op <i>gebiedsgerichte investeringen</i> in grote historische complexen, die van eminent belang zijn voor de versterking van de identiteit van Brabant.

Bijlage 1 Monumenten en beleid in Noord-Brabant

Monumenten in Noord-Brabant

Noord-Brabant heeft 21.806 objecten opgenomen op de Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW), deze objecten zijn de historische gebiedskenmerken van Brabant. Naast rijksmonumenten worden ook archeologische monumenten, historische lijnen, historisch groen, historische landschappen en stedenbouwkundige structuren vermeld. De monumenten zijn te verdelen in verschillende categorieën, zoals tabel 1 aangeeft.

Tabel 1. Type monumentale objecten in de provincie Noord-Brabant.

Type objecten	rijksmonumenten	overige monumenten op CHW kaart
Openbare gebouwen	300	544
Verdedigingswerken	186	162
Kerkelijke gebouwen	747	796
Objecten in en delen van kerkelijke gebouwen	17	n.b.
Gebouwen en woonhuizen	2741	9868
Delen van gebouwen en woonhuizen	9	n.b.
Liefdadige instellingen	35	29
Agrarische gebouwen	833	4461
Molens	139	163
Weg- en waterwerken	82	176
Horeca-instellingen	26	324
Kastelen	83	106
Totaal	5.198	16.629

Bron: CHW-kaart Noord-Brabant en Monitor Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed, gebouwd erfgoed 2009.

Beleid in het verleden

Monumentenbeleid tot 1996

Tot 1982 voert de provincie Noord-Brabant een volgend beleid. Zij vult de rijkssubsidies voor monumenten aan met een percentage cofinanciering, de zogeheten koppelsubsidie. In 1982 kiest de provincie voor zelfstandiger beleid. Zij zet in op monumenten van provinciale betekenis en laat de automatische koppeling van provinciale middelen aan de restauratie van rijksmonumenten los. De provincie wil monumenten en structuren van provinciaal belang beschermen en subsidies verlenen voor de instandhouding ervan. Dit beleid baseert zij op een uitvoerige inventarisatie van monumenten, de Cultuurhistorische Inventarisatie Noord-Brabant. Uiteindelijk komt gedurende een beperkte periode een provinciale monumentenlijst en worden enkele gebouwen met subsidie gerestaureerd. De beschermingslijn wordt echter niet voortgezet. De inventarisatie wel. Deze vormt de grondslag van de toekomstige provinciale Cultuurhistorische Waardenkaart.

Na 1988 speelt de provincie geen rol van betekenis meer in de nieuwe monumentenwet van het Rijk, omdat het Rijk naar deregulering streeft. De provincie trekt haar conclusie en stopt met de koppelsubsidies. In 1991 verschijnt de notitie *Monumenten en archeologie*. Er komt steun voor onderhoud van de Bossche Sint-Janskathedraal en een draaipremieregeling voor molens. Daarnaast steunt de provincie de volgende instellingen: Stichting Monumentenwacht Noord-Brabant, Stichting Pandenbank (later opgegaan in het N.V. Monumenten Fonds Brabant) en Federatie Noordbrabants Monumentenoverleg (sinds 2009 omgedoopt in Monumentenfederatie Noord-Brabant).

. t op verzoek van het Rijk prioriteert de provincie de subsidiëring van monumenten in kleinere gemeenten: het PRUP (het Provinciaal Restauratie Uitvoerings Programma). Als resultaat levert dat een aantal gerestaureerde, prominente monumenten op. Daarnaast betreft de provincie de monumenten bij de ruimtelijke inrichting. De inventarisatie en selectie van monumenten voor ruimtelijke ordening en de bescherming van (jongere) rijksmonumenten wordt voortgezet. Deze zal tussen 1991 en 1998 tot de aanwijzing leiden van ruim 1500 rijksmonumenten uit de periode 1850-1940.

Monumentenbeleid 1996–2000: Van beschermen naar versterken

In 1996 wordt het beleid van de provincie vastgelegd in de nota *Een nieuwe Inzet voor Monumenten in Brabant. Van beschermen naar versterken*. De provincie is de ideale partner van het Rijk en de gemeenten om cultuurhistorisch kwaliteitsbeheer van de ruimtelijke omgeving te bevorderen en te realiseren. De beleidsrichtingen uit de vorige periode worden versterkt. Cultuurbehoud moet dynamisch zijn. De inspanningen van de provincie zijn gericht op preventief beleid en op het voorkomen van verval en verlies van monumenten. Jaarlijks is één miljoen gulden voor de uitvoering beschikbaar. Betrokkenen zijn Monumentenwacht Noord-Brabant, Pandenbank Noord-Brabant en Federatie Noordbrabants Monumentenoverleg. Het integrale monumentenbeleid sluit aan bij het experiment van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg een Steunpunt Monumentenzorg te creëren waarin Rijk en provincie samenwerken. Eind 1998 stemmen Provinciale Staten in met de oprichting en subsidiëring van het Monumentenhuis Brabant, waarin het Rijk voor 50% participeert.

Onder de noemer *Ruimte voor Cultuurhistorie, een strategische verkenning* stelt de provincie in 1999 een adviesnota op met daarin activiteiten en ontwikkelingen op het vlak van monumentenbeleid. Dit gebeurt op verzoek van het College van Gedeputeerde Staten. In 1999 komt de Rijksnota Belvédère uit, een beleidsnota over de relatie tussen cultuurhistorie en ruimtelijke ordening. Deze nota heeft als doel een integrale visie op cultuurhistorie in relatie tot de ruimtelijke ordening te ontwikkelen. Cultuurhistorie wordt daarbij opgevat als de in materie gestolde weerslag van onze geschiedenis, terug te vinden in het landschap, de bebouwde omgeving, musea en archieven. Door enerzijds de nadruk te leggen op de relatie tussen cultuurhistorie en ruimtelijke ordening en anderzijds de basisinfrastructuur voor behoud uit te bouwen, wordt in deze periode de positie van erfgoed ten opzichte van overige beleidsvelden versterkt. Daarmee wordt een basis gelegd voor de volgende jaren.

Het draagvlak voor erfgoed wordt verbreed. Op initiatief van onder andere de Brabantse Museum Stichting en de Stichting Brabantse Regionale Geschiedbeoefening vinden in 1996 De Drie Historische Dagen plaats. Deze manifestatie is te zien als de start van de samenwerking met belangenorganisaties en publiek. In vervolg hierop wordt in 1998 het Cultuurhistorisch Manifest Noord-Brabant van 31 organisaties aanvaard als leidraad voor beleid dat verder inspeelt op de groeiende belangstelling voor cultuurhistorie. Zo heeft Noord-Brabant meer dan 100 heemkundige kringen met meer dan 25.000 leden.

Monumentenbeleid 2000–2007: Cultuurhistorie is een werkwoord. Weten, maken, beleven

In deze periode zet de provincie haar eerder ingezette beleid voort. Dit gebeurt met de uitvoering van het PRUP en de ondersteuning van de Monumentenwacht Noord-Brabant en het Monumentenhuis Brabant. De notitie *Cultuurhistorie is een werkwoord, Weten, maken, beleven* is een uitwerking van de eerder genoemde adviesnota *Ruimte voor cultuurhistorie*. Zij verschijnt in 1999 als antwoord op het Cultuurhistorisch Manifest Noord-Brabant van de verenigde erfgoedinstellingen. De notitie is een pleidooi voor integratie van beleid, met nadruk op samenwerking met ruimtelijke ordening en een accent op de beleving van cultuurhistorische waarden. De motto's zijn kennisbundeling (weten), instandhouding (maken), uitdragen en participeren (beleven).

De in de vorige periode ingezette tendens om de aspecten van het monumentenbeleid door externe instellingen te laten uitvoeren wordt voortgezet. Naast de Monumentenwacht Noord-Brabant en het Monumentenhuis Brabant is dat de participatie in N.V. Monumenten Fonds Brabant via een

achtergestelde lening van € 4 miljoen. Het fonds gaat bedreigde monumenten aankopen, herbestemmen en openstellen voor een breed publiek. Er wordt daarnaast nog een fonds opgericht: het Cultuurfonds voor Monumenten Noord-Brabant. Het Nationaal Restauratiefonds (NRF) verstrekt uit dit fonds laagrentende leningen voor restauratie van gemeentelijke monumenten. In de periode 2000-2007 is mede door de provincie het Restauratie Opleidings Project Zuid (ROP-Zuid) tot stand gekomen. Dit ROP is in 2001 als experiment in Noord-Brabant succesvol gebleken. In 2002 is in het cultuurconvenant tussen het Rijk en de zuidelijke provincies de wens aangegeven het ROP door een gezamenlijke inspanning in stand te houden. Dit resulteerde in 2003 in een samenwerkingsovereenkomst tussen de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, de provincie Limburg, het Erfgoedhuis Noord-Brabant (de verenigde Brabantse erfgoedinstellingen) en het Monumentenhuis Limburg. Het ROP is een samenwerkingsverband tussen de Rijksdienst, provincies en restauratieaannemers met als doel het organiseren van praktijkopleidingsplaatsen bij restauratieprojecten te voorzien in het nijpende tekort aan goed geschoolde en bekwame vaklieden in de restauratie.

Daarnaast wordt geïnvesteerd in de instandhouding van vier Brabantse topmonumenten, kerken op de gemeentelijke monumentenlijst en molens. Vernieuwend is de versterking van de provinciale inzet voor de integratie van cultureel erfgoed in de ruimtelijke ontwikkeling. Dit gebeurt langs de publicatie van een digitale Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW). De CHW is van belang voor positionering van het monumentenbeleid in het nieuwe Streekplan 2002. Daarbij verscheen het *Kookboek Cultuurhistorie*. Ruimtelijke plannen worden getoetst aan de hand van de CHW op de bescherming van cultuurhistorische waarden. En komen middelen voor de financiering van voorbeeldprojecten voor behoud door ontwikkeling.

Het *Kookboek Cultuurhistorie* uit 2000 biedt twintig voorbeelden van het creatief gebruik van cultuurhistorische kwaliteiten ('ingrediënten'). Dit alles is gebaseerd op de Belvedere-gedachte en dient als inspiratiebron voor gemeenten en andere betrokkenen. Het boek leidt tot veel enthousiasme in het veld, als een eerste voorbeeld van de rol die relictten in het landschap kunnen spelen bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen.

In 2004 wordt de Uitvoeringsnota Monumenten 2004-2007 opgesteld met een nadere invulling aan het behoudaspect. Twee moties van Provinciale Staten over de restauratieachterstand van met name kerken leiden tot € 2 miljoen extra voor deze categorie. In twee opeenvolgende kadernota's komt daar in 2005 en 2006 nog eens € 5 miljoen bij voor onder andere de instandhouding van militair, industrieel, archeologisch en landschappelijk erfgoed. Daarnaast trekt de provincie € 6 miljoen uit voor onder andere restauraties van rijksmonumenten.

Monumentenbeleid 2008–2011: Schatbewaarders van Brabant

De beleidsrichting, die is ingezet met *Cultuurhistorie is een werkwoord*, wordt versterkt in de nota *Schatbewaarders van Brabant*. De drie pijlers van het beleid blijven gehandhaafd onder de volgende motto's: 'behoud', 'ls Schatten bewaren', 'participatie' als Schatten beleven en 'integratie in de ruimtelijke ontwikkeling' als Schatten ontwikkelen.

Schatten bewaren

De provincie wil de cultuurhistorische waarden, zoals vermeld op de Cultuurhistorische Waardenkaart, in stand houden en ontwikkelen. Zij zet zich in voor de restauratie van rijksmonumenten en gemeentelijke monumenten. Hierbij spelen de eerder genoemde instellingen, behorende bij de basisinfrastructuur, een rol. Daarnaast komt een instandhoudingsregeling voor cultureel erfgoed (in brede zin).

Schatten beleven

De tweede doelstelling gaat over het verbinden van het verleden met het heden als inspiratiebron voor de toekomst. Door de verhalen achter het erfgoed zichtbaar te maken en daarmee de betekenis die Brabanders eraan hechten te benadrukken, ontstaat draagvlak voor behoud. De steunfunctie erfgoed

wordt versterkt door de fusie van drie instellingen tot Erfgoed Brabant. De leerstoel Cultuur in Brabant aan de Universiteit van Tilburg wordt uitgebreid en wordt een nieuwe leerstoel voor Brabantse taal- en letterkunde opgericht. Een eerste aanzet wordt gegeven voor de opzet voor de Culturele Biografie van Brabant. Het cultureel programma Schatten van Brabant, waarin erfgoed aan hedendaagse cultuur wordt verbonden, is een groot succes.

Schatten ontwikkelen

Het derde doel is het in een vroegtijdig stadium inbrengen van cultuurhistorie in het ruimtelijk ordeningsproces. Door deze integratie van beleid op het gebied van cultuurhistorie en ruimtelijke ordening is een heldere en expliciete afweging van cultuurhistorische waarden in het ruimtelijk planproces mogelijk. Hierbij wordt nauw samengewerkt met collega's van ruimtelijke ordening en ecologie door de plantoetsers cultuurhistorie.

Perspectiefrijk Brabant

Voor de restauratie van monumenten is in deze periode € 20 miljoen beschikbaar via de programmatische Perspectiefrijk Brabant. Deze middelen gaan naar benoemde zorgcategorieën, molens, kerken, kastelen en industrieel erfgoed. Bij de behandeling van de begroting 2009 komt daar € 25 miljoen bij als extra inzet voor met name de categorie industrieel erfgoed. Via Samen investeren in Brabant(Stad) volgt nog eens zo'n € 20 miljoen voor monumenten in de B5-steden. En in 2009 stelt het Rijk nog eens € 1,6 miljoen extra beschikbaar voor restauratie van monumenten in Noord-Brabant, als steunmaatregel voor de bouw in tijden van recessie. Alles bij elkaar investeert de provincie in de periode 2008-2010 maar liefst € 70 miljoen in Brabantse monumenten. Vanuit de impulsmaatregelen worden 89 monumenten ondersteund. Hiervan zijn medio juni 2010 al meer dan 20 gereed.

In vergelijking met andere provincie heeft Noord-Brabant een forse inspanning geleverd voor restauratie van monumenten. De noodzaak hiertoe blijkt onder meer uit de monitor van de staat van het gebouwde erfgoed 2009. In Noord-Brabant is het onderhoud van 70% van de door de Monumentenwacht geïnspecteerde monumenten redelijk tot goed. Dit percentage ligt onder het landelijk gemiddelde dat ruim 80% bedraagt. Aan het eind van de periode zal dit percentage significant hoger zijn door alle provinciale inspanningen. De Monumentenwacht Noord-Brabant en de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed monitoren jaarlijks de stand van zaken.

Quick scan provincies 2009

De quick scan van de andere provincies geeft inzicht in de financiële middelen die de provincies beschikbaar stellen voor de instandhouding en de restauratie van monumenten.

Alle provincies behalve Drenthe beschikken over een regeling voor de instandhouding en restauratie van monumenten. Daarnaast ondersteunen alle provincies de zogenoemde basisinfrastructuur. De basisinfrastructuur bestaat uit instellingen die een bijdrage leveren aan het behoud, de beleving en de ontwikkeling van erfgoed.

De provincies Overijssel, Zuid-Holland en Groningen richten zich op een beperkt aantal monumenten. De provincie Overijssel kent een reanimatieregeling voor industrieel en agrarisch erfgoed voor het creëren van nieuwe functies. De provincie Zuid-Holland als meest molenrijke provincie vindt dat haar molens zo waardevol zijn dat zij daarin investeert. De provincie Groningen heeft een subsidieregeling voor de instandhouding en restauratie van historische en monumentale begraafplaatsen. De provincies Utrecht en Noord-Brabant ondersteunen hun 'erfgoedparels' of 'topmonumenten' structureel. Aan incidentele ondersteuning stelt de provincie Limburg in 2009 gelden beschikbaar voor zeven monumenten. De provincie Overijssel zet incidenteel € 15 miljoen in voor het versneld uitvoeren van restauraties ter bestrijding van de economische crisis².

Tabel 2. Provinciale subsidies voor onderhoud en restauratie monumenten in 2009

² Het bedrag van de provincie Overijssel is niet in het overzicht opgenomen omdat het hoofddoel van deze middelen het bestrijden van de crisis is.

Provincie	Totaal subsidie
Provincie Noord-Brabant	9.072.372
Provincie Overijssel)3	4.697.734
Provincie Utrecht	4.657.000
Provincie Zuid-Holland	2.977.457
Provincie Limburg	1.630.000
Provincie Gelderland	1.300.000
Provincie Noord-Holland	989.900
Provincie Friesland	389.000
Provincie Zeeland	535.000
Provincie Flevoland	187.869
Provincie Groningen	83.000
Provincie Drenthe	0

Bijlage 2 Basisinfrastructuur Monumenten 2008–2011

Monumentenwacht Noord-Brabant

De Monumentenwacht Noord-Brabant is in het Monumentenjaar 1975 op initiatief van provincie en Rijk opgericht. De Monumentenwacht is overigens een landelijke organisatie met als doel het verval van monumenten te voorkomen door regelmatige inspectie van aangemelde gebouwen en het geven van bouwkundige en financiële adviezen. In Noord-Brabant is 28,8 % van de monumenten aangemeld. De Monumentenwacht Noord-Brabant heeft zeven inspectieteams. De organisatie heeft zich ontwikkeld tot hét Brabantse kennisinstituut op het gebied van preventieve monumentenzorg. Met steun van het provinciebestuur heeft de Monumentenwacht specialismen kunnen ontwikkelen, waaronder historische interieurs en archeologische monumenten. De Brabantse Monumentenwacht controleert de deugdelijkheid van de door de provincie gesubsidieerde restauratiewerken. De provinciale subsidieregeling voor het onderhoud van Brabantse molens wordt uitgevoerd door de Monumentenwacht. Jaarlijks stelt Monumentenwacht Noord-Brabant de Brabantse Monumenten Monitor op. Dit is een overzicht van de technische toestand van het Brabantse cultureel erfgoed.

Monumentenhuus Brabant

Stichting Monumentenhuus Brabant is onderdeel van het landelijke netwerk van provinciale steunpunten monumentenzorg en archeologie. Het Brabantse steunpunt is in 1999 opgericht door het Rijk en de provincie Noord-Brabant. Monumentenhuus Brabant heeft als opdracht de gemeenten te ondersteunen en te professionaliseren teneinde de kwaliteit van de monumentenzorg te verbeteren. Monumentenhuus Brabant heeft de volgende basistaken:

- het bieden van een loket voor ondersteuning aan gemeenten;
- het bieden van een platform ter bevordering van de afstemming tussen de betrokken overheden en andere partijen;
- het bevorderen van kennis en deskundigheid bij gemeenten op het gebied van wet- en regelgeving op het gebied van archeologie, cultuurlandschap en monumenten en de inhoudelijke praktijk daarvan.

N.V. Monumenten Fonds Brabant

Het N.V. Monumenten Fonds Brabant is opgericht met als doel de instandhouding en het hergebruik van leegkomende en in eerste instantie onrendabele monumenten. Het fonds richt zich op aankoop, restauratie, herbestemming en exploitatie van (rijks)monumenten. Door de provincie is in dit fonds € 4 miljoen geïnvesteerd. Het fonds verkoopt geen monumenten en heeft als doel de vorming van een representatieve collectie Brabantse monumenten. Aandeelhouders zorgen voor een deel van het benodigde kapitaal. Het vastgoed wordt verhuurd en de huuropbrengst maakt het mogelijk het monument in stand te houden. De panden van het N.V. Monumenten Fonds zijn inmiddels ruim € 10 miljoen waard. Het N.V. Monumenten Fonds is dus vastgoedeigenaar en projectontwikkelaar. Daarnaast is de organisatie dienstverlener; de organisatie doet haalbaarheidsonderzoeken naar herbestemming, levert project- en managementondersteuning en voert de directie over herbestemmingsprojecten. Daarnaast biedt het N.V. Monumenten Fonds Brabant kosteloos de eerste ondersteuning aan organisaties, overheden en particulieren met een herbestemmingsprobleem.

Erfgoed Brabant

Erfgoed Brabant is de steunfunctie op het gebied van cultureel erfgoed voor de provincie. De organisatie houdt zich bezig met monumenten, musea, heemkunde, archieven, tradities, streektaal en verhalen. Erfgoed Brabant wil de belangstelling voor erfgoed vergroten bij een breed Brabants publiek. Dit gebeurt met publieksactiviteiten, erfgoededucatie in het onderwijs en door de ondersteuning van erfgoedbeheerders (erfgoedzorg). Monumenten zijn een belangrijk aandachtsgebied. Erfgoed Brabant ondersteunt vooral musea, scholen, particulieren en vrijwilligersorganisaties. Dit verloopt bijvoorbeeld door het beantwoorden van vragen over het behoud van monumenten, het geven van cursussen en het adviseren van musea.

Monumentenfederatie Noord-Brabant

De Monumentenfederatie Noord-Brabant is al dertig jaar de belangenbehartiger van het monumentale erfgoed in Brabant. Zij is de koepel van de vrijwillige organisaties van cultureel erfgoed. Deze organisaties beheren samen talloze monumentale, architectonische, archeologische, stedenbouwkundige en andere cultuurhistorische bouwwerken, objecten, landschappen, gebieden en interieurs. Vrijwilligerswerk is daarbij onmisbaar. Uitgangspunt is een goede relatie met elkaar en met de provincie, waarbij de federatie als belangenbehartiger plannen en problemen signaleert en onder de aandacht van de provincie brengt. Er is samenwerking met Erfgoed Brabant. De Monumentenfederatie overkoepelt De Brabantse Boerderij, Vrienden van Brabantse Kastelen, Bond Heemschut, Brabantbeeld, het Noordbrabants Genootschap (commissie archeologie), de Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland (afdeling 23), Behoud Kerkelijke Gebouwen Noord-Brabant en Limburg, Brabants Heem en Brabants Industrieel Erfgoed. *Restauratie Opleidings*

Project Zuid (ROP-Zuid)

Het Restauratie Opleidings Project Zuid (ROP-Zuid) is onderdeel van het landelijke netwerk aan ROP's. ROP-Zuid is in 2003 opgericht door het Rijk, de provincies Noord-Brabant en Limburg en de restauratieaannemers. ROP-Zuid heeft als doel om de continuïteit van het aantal restauratievaklieden en het behoud van restauratiekennis en -vaardigheden te borgen. ROP-Zuid doet dit door:

- het organiseren van praktijkopleidingsplaatsen op restauratieprojecten;
- het stimuleren van leerlingen zich in de restauratie te bekwamen en daarmee de instroom in en de doorstroom naar de restauratieopleidingen te vergroten;
- het stimuleren van eigenaren restauratieprojecten als opleidingsproject uit te voeren.

Cultuurfonds voor Monumenten Noord-Brabant

Dit fonds op naam bij het Prins Bernhard Cultuurfonds in Amsterdam is eind 2003 ingesteld. Het is een revolving fund dat beschikbaar is voor laagrentende leningen voor de instandhouding van gemeentelijke monumenten. In verband met de continuïteit van het fonds zal de komende jaren overwogen moeten worden of een aanvullende provinciale storting in dit fonds moet plaatsvinden.